

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Когут Оксани Ігорівни

«Економічний аналіз монополізації світового ринку нафти»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

I. Актуальність теми

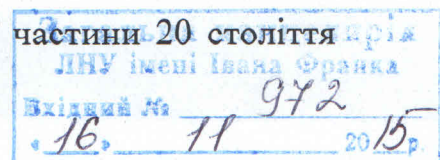
Суттєва степінь залежності світової економіки від волатильності і нестабільності ринку нафти та наявність на ньому монополістичних утворень, спричиняє значний практичний та економічний інтерес до процесів, що відбуваються на цьому ринку.

Тому серед науковців актуальними є дослідження світового ринку нафти та його економічних характеристик. Проте, світовому ринку нафти притаманна низка особливостей, що суттєво відрізняють його від інших ринків.

Насамперед нафта є одним із найбільш затребуваних енергоресурсів з постійним високим попитом на нього і, на даний час, достатньо вузькою номенклатурою рівноцінних замінників. Внаслідок цього, існує невисока еластичність попиту на цей природний ресурс, що значно загострює рівень боротьби за нього.

Ще одна важлива особливість – значні просторові диспропорції у розміщенні родовищ цього ресурсу на нашій планеті та диспропорції обсягів його споживання, залежно від рівня економічного розвитку окремих регіонів, періодів економічного зростання та криз, темпів науково-технічного прогресу, політичних подій та воєнних конфліктів. Постійні коливання цін на нафту, які часто є не прогнозованими, зумовлюють появу можливостей спекулятивних виграшів та негативного економічного впливу на світову економіку, яка прямо залежна від обсягу пропозиції та рівня цін на сиру нафту.

Дослідження та аналіз ступеня монополізації світового ринку нафти, як одного із найважливіших факторів, що протягом більшої частини 20 століття

практично визначав світові ціни нафти, дає змогу детальніше вивчити діючі ринкові механізми, у першу чергу, механізм ціноутворення, що уможливорює зростання достовірності прогнозування діапазонів коливання світових цін на нафту та дає змогу окреслити перспективи енергозабезпечення світу та України на близьку та далеку перспективу.

Все вище перелічене засвідчує високий рівень актуальності дисертаційного дослідження Когут О. І. та достатню значимість наукових результатів та висновків, отриманих у процесі його здійснення.

II. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, їх новизна, ступінь обґрунтованості та достовірності

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом, а також із основними положеннями наукових праць здобувача, є підставою для об'єктивного та різнобічного оцінювання теоретико-методологічних засад проведеного наукового дослідження, а також виявлення основних прикладних здобутків автора, у тім числі представлених у висновках і рекомендаціях. Вони характеризуються достатньою науковою новизною та самостійністю, застосуванням сучасних економічних методів та інструментів, відображаючи вагомий науковий внесок автора в розв'язання актуальної наукової проблеми.

До наукових результатів дисертації можна віднести:

- Визначення ступеня монополізації світового ринку нафти, за допомогою моделей ринкової структури та економічних показників (коефіцієнта Лернера та індексу Герфіндаля-Гіршмана), як основних детермінантів рівня монополізації світового ринку нафти. Автором доведено, що ступінь монополізації досліджуваного ринку є помірною, з короткостроковим зростанням до середньої (с. 113-115). Аналіз показника ступеня монополізації став базисом для розробки хронологічної таблиці еволюції розвитку світового ринку нафти, який умовно дисертантом був поділений на три періоди (с. 117–119, 161-162).

- Визначення структури ринку нафти, на основі здійсненого багатофакторного аналізу та емпірично підтверджених результатів. Автор зазначає, що світовий нафтовий ринок являє собою олігополію з розмитими межами та лідерами, які діють у короткостроковому періоді (ОПЕК та Росія) (с. 111-113, 160).

- Комплексне оцінювання ефективності діяльності ОПЕК, як картеля та окремого ринкового суб'єкта, яке здійснене автором за допомогою економетричних досліджень. Дисертант емпіричними результатами доповнив існуючі теорії щодо ринкової поведінки ОПЕК та дійшов висновку, що це організація, члени якої вільно співпрацюють, а в короткостроковому періоді вона діє як олігополія з домінуючим лідером (Саудівською Аравією). Отримані результати аналізу дали змогу автору у довгостроковому періоді умовно поділити країни ОПЕК на такі групи: країни – вільні члени ОПЕК, тобто ті, які не дотримуються загальної стратегії цієї організації (Лівія, ОАЕ, Іран, Ірак, Венесуела); блок держав, котрі намагаються діяти як один ринковий суб'єкт (с. 81-87, 160).

- Формування статистичних таблиць з розрахунками у них коефіцієнта Лернера та індексу Герфіндаля-Гіршмана (с. 104-109), що дало змогу методом економетричного тестування виокремити короткострокові періоди домінування на світовому ринку нафти ОПЕК, як ефективного картелю (с. 99-100, 101-103);

- Встановлення відсутності на даний час повноцінних енергетичних замінників нафти, шляхом розрахунку коефіцієнта заміщення попиту на сиру нафту можливостями альтернативної енергетики, яка станом на 2014 р. покриває тільки 1% світових енергетичних потреб (с. 127-128). Однак, автором доведено, що ринок альтернативної енергетики розвивається стрімкіше, ніж нафтовий (с. 115-116, 162).

- Оцінювання українського ринку нафти, який за твердженням автора є олігополією з чіткими межами та середній ступенем монополізації (с. 138, 140). Також автором запропоновано поетапний план розвитку вітчизняного ринку нафти, який забезпечить зменшення ступеня його монополізації,

відродження нафтовидобувної і нафтопереробної промисловості та передбачає поєднання дієвої нормативно-правової бази, науково-технічного розвитку і формування змішаної паритетної форми власності між державою та приватними інвесторами (с. 143-144, 163).

III. Взаємозв'язок роботи з науковими темами і планами, повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри міжнародного економічного аналізу та фінансів Львівського національного університету імені Івана Франка за темами «Дослідження механізмів інституційних змін та інституційного середовища економічного розвитку в країнах Центральної та Східної Європи» (номер державної реєстрації 0110U003149) і «Дослідження проблеми вибору та формування траєкторії економічного розвитку держав в умовах їх значної торговельної та фінансової відкритості» (номер державної реєстрації 0113U000869), у межах яких автором запропоновано систему аналізу ступеня монополізації світового ринку нафти, надано теоретичну характеристику специфіки торгівлі нафтою в країнах Центральної та Східної Європи, а також здійснено емпіричне дослідження монополізації українського ринку нафти.

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 10 наукових працях, з них 6 у фахових спеціалізованих виданнях, включаючи публікацію у науковому фаховому виданні іноземної держави та публікацію у виданні, включеному до наукометричних баз, 4 – у збірниках тез доповідей міжнародних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 3,26 друк. арк.

Зміст автореферату відображає структуру і зміст дисертаційної роботи.

IV. Практична значимість отриманих результатів дослідження

Основні наукові положення, висновки й рекомендації дисертаційного

дослідження Когут О. І. доповідались та отримали схвалення на одному національному політологічному конвенті та трьох міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: II міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин: політичні, економічні, правові аспекти» (м. Львів, 19 вересня 2012 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні відносини в умовах XXI ст.: сучасна теорія і практика» (м. Львів, 12 лютого 2013 р.); II щорічній міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право» (м. Львів, 12 квітня 2013 р.); IV Національному політологічному конвенті Українського відділення міжнародної асоціації студентів політичної науки (м. Острогозьк, 27–28 квітня 2013 р.).

Результати та висновки дисертаційної роботи використані при розробці внутрішніх документів у ТОВ «КАРПАТНАФТОХІМ» (довідка № 01/3–15 від 07.09. 2015 р.), при підготовці програмних документів у межах стратегії розвитку дочірнього підприємства із 100% іноземним капіталом «ЮНЕСКО УКРАЇНА» КОРПОРАЦІЇ «ЮНЕСКО ІНТЕРНЕТІВЛ ІНК» (довідка № 48 від 31. 08. 2015 р.), а також частково використані Департаментом економічного розвитку, торгівлі та промисловості Львівської обласної державної адміністрації при укладанні перспективних планів розвитку нафтової та нафтопереробної промисловості Львівської області на 2016 р. (довідка № 1-52-3768 від 01.09. 2015 р.).

Також результати дослідження використовуються у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні лекцій, семінарів і в науково-методичному забезпеченні таких дисциплін як «Міжнародний економічний аналіз», «Мікроекономіка» та «Економіка підприємства» (довідка № 4183-Н від 18.09. 2015 р.).

V. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Позитивно оцінюючи дисертацію Когут О. І. за змістом, структурою, обґрунтованістю висновків і практичною спрямованістю, необхідно зазначити,

що вона не позбавлена деяких недоліків. Окремі положення носять дискусійний характер і потребують подальших досліджень.

1. Економічний аналіз монополізації світового ринку нафти не охоплює період 2012-2014 років, який характеризується черговим пуасоновським шоком у волатильності світових цін, коли ціна нафти трималась на рівні понад 100 дол. США за 1барель і, що було, як зазначає значна кількість експертів, наслідком цілеспрямованої політики Саудівської Аравії. Виходячи із теми і мети дисертаційної роботи, це значно б підсилило рівень і практичну значущість роботи у сучасних умовах.

2. При економетричному моделюванні ринку нафти однією із складових моделі є лінія тренду. Між тим із тексту дисертації та автореферату незрозуміло як вона виражалась кількісно (с. 54).

3. Аналізуючи вплив різноманітних факторів на ціну нафти, еластичність попиту на неї автор залишила поза увагою фактор якості нафти. Адже різні нафти (Brent, Urals, WTI, Arab Light, Dubai Grude) мають різну якість і це суттєво впливає на ціни. Принаймі, треба було зазначити як досягається умова співставимості (с. 61-62).

4. Не відмічено і не включено в аналіз монополізації ринку нафти той факт, що причиною падіння цін нафти останнім часом стало нарощування США на 75% власного видобутку за рахунок сланцевої нафти, внаслідок чого імпорт нафти у цю країну знизився з 67% до 46%. Тобто ще одним впливовим суб'єктом на олігополістичному ринку нафти стали США, а не тільки ОПЕК і Росія (с. 112).

5. Пропонуючи етапи, план відродження та підвищення ефективності функціонування нафтової промисловості в Україні доцільно було звернути увагу на першочергову необхідність вдосконалення діючої тут системи оподаткування (с. 143-144).

6. По тексту дисертації вживається ряд не зовсім коректних термінів. Так, наприклад, використовується словосполучення «виробництво нафти» (ст. 63-64), але ж нафта не виробляється, а видобувається. Зустрічаються граматичні помилки і відсутність інтервалів між словами (с. 40, 75, 90, 104, 130). Проте,

зазначені недоліки не чинять суттєвого впливу на достатньо високий науковий рівень і позитивну оцінку дисертаційної роботи.

VI. Відповідність дисертації вимогам Положення про порядок присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань України та інших нормативних актів ВАК України

Незважаючи на зазначені дискусійні положення та зауваження, доцільно відмітити, що дисертаційна робота Когут Оксани Ігорівни «Економічний аналіз монополізації світового ринку нафти» є самостійною завершеною науковою працею, а отримані нею нові науково-обґрунтовані результати в сукупності сприяють розв'язанню конкретного науково-практичного завдання: виявлення основних особливостей монополізації світового ринку нафти, які впливають на кон'юнктуру ринку.

Зміст дисертації відповідає обраній темі і забезпечує досягнення поставленої мети дослідження.

Таким чином, за формальними та змістовними ознаками дисертація та автореферат Когут Оксани Ігорівни відповідає вимогам чинного Положення про порядок присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань в Україні.

VII. Загальний висновок

Дисертація Когут Оксани Ігорівни «Економічний аналіз монополізації світового ринку нафти», є завершеною самостійною науковою працею, в якій вирішено важливе наукове завдання – визначено ступінь монополізації і подано характеристику світовому ринку нафти та розроблено практичні рекомендації щодо зниження рівня монополізації українського ринку нафти і підвищення ефективності вітчизняної нафтовидобувної та нафтопереробної промисловості.

Дисертаційна робота «Економічний аналіз монополізації світового ринку нафти» відповідає вимогам п. 11, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового

співробітника», а її автор – Когут Оксана Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

 Я. С. ВИТВИЦЬКИЙ

Підпис д. е. н, професора
Я. С. Витвицького посвідчую,
вчений секретар Івано-Франківського
національного технічного університету
нафти і газу, к. т. н.

В. Р. Процюк